

ב"ה

התקשרות

קונטרס שבועי לאנ"ש חסידי חב"ד לחיזוק ההתקשרות
לב"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל בהרה"ק רלו"י מליובאוויטש
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שיחות • איגרות • פניני חסידות לפה"ש • הלכות, מנהגים וטעמיהם • ניצוצות • זמנים

תצג

ערב שבת-קודש
פרשת ויגש
ח' בטבת ה'תשס"ד

יוצא-לאור על-ידי
מכון ליובאוויטש שעל-יד
צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו – המרכז

לוח השבוע

תפילת ערבית: אם קשה לציבור להמתין³¹,
יש להתחיל ערבית כך, שיגיעו בשעה זו
לקריאת-שמע, ולפחות – שיסיימו בשעה זו
תפילת ערבית, ויקראו אז קריאת-שמע בזמנה.
יום רביעי, י"ג בטבת
אור ליום רביעי: סוף זמן קידוש-לבנה
(לכתחילה) – כל הלילה.

31 כמובן, אין לאחר תפילת ערבית משך זמן לאחר צה"כ, תעניות התפלל הרבי ערבית די מוקדם. אך מאידך אין
שהרי תמיד יש כאלה שקשה עליהם התענית, ואכן במוצאי להקדים ללא צורך, וראה במטה-אפרים סיי תר"ב סכ"ט.

לזכות

האחים התמימים הדגולים לבית
דייטש
הרה"ח ר' זלמן, ר' יוסף, ר' אברהם-משה
וגיסם ר' גבריאל גופין שיחיו

לוח השבוע

המפטיר, ואין אומרים לאחריה חצי קדיש. מפטירים "דרשו ה' בהימצאו" (ישעיה נה, ו – נו, ח), ומברך אחר-כך שלוש ברכות עד 'מגן דוד'. יהללו, חצי קדיש, תפילת שמונה-עשרה.²⁹

במנחה אומר גם היחיד 'עננו' בשומע תפילה, ללא חתימה, ומסיים "כי אתה שומע". אם שכח (וכבר אמר שם ה' דסיום הברכה), אומרו בלא חתימה אחרי 'אלוקי נצור', קודם 'יהיו לרצון' האחרון. הש"ץ אומרו כבשחרית בין 'גואל ישראל' ל'רפאנו'.

הנהוגים נשיאת-כפיים בכל יום, נושאים כפיהם גם בתפילה זו,³⁰ רק כאם התפלה היא לאחר פלג המנחה (כאזור השפלה: 3:45). וכשאינו נושאים כפיים, אומר הש"ץ ברכת כוהנים.

תחנון, 'אבינו מלכנו', קדיש תקבל, עלינו, קדיש יתום, אל תירא, אך צדיקים.²⁹ צאת הכוכבים באזור המרכז: 5:15.

הציבור בקול רם ורק אחר ששימו, אומרים הקורא בתורה.²³ הרבי, כשעלה לתורה, התחיל לאומרו יחד עם הציבור.²⁴

בקריאת הפסוק "ויקרא בשם ה'", יש להפסיק מעט בין 'בשם' ל"ה" כי בפסוק מופיע תחת המלה "בשם" טעם מפסיק, הטעם 'טיפחא'.²⁵

שיעורי תורה: לכאורה יש מקום לנוהגים בכיו"ב) ללמוד היום מעניינא דיומא בתנ"ך (מלכים-ב כה-א-ג. ירמיה לט, א. נב, ד-ה. יחזקאל כד)²⁶.

צדקה: בימי התעניות נוהגים לתת לצדקה לפני תפילת מנחה 'אגרא דתעניתא', ויש נותנים לפי עלות הסעודות שהיו אוכלים היום.²⁷

תפילת מנחה:

"בשעה מאוחרת".²⁸ סדרה: וידבר וקטורת, אנא בכוח, אשרי, חצי קדיש, קריאת 'ויחל' כבשחרית לשלושה עולים, והשלישי הוא

אכן יעלה לקדושה ממש – ישערי המועדים אדר, עמי קמה.

28 ספר-המנהגים עמ' 48 ובהערה (מליקוטי-דיבורים כרך א עמ' 216. ושם: "לא אחרי השקיעה, אלא בשעות המאוחרות, למשל בשעה 8 בשבעה-עשר בתמוז ובשעה 7 בתשעה באב") והוא לרעד עד חצאי שעה לפני השקיעה (שם). וזאת ע"פ הגמ' (תענית כו, ע"ב). הובאה להלכה בשו"ע אדה"ז סי' קכט ס"א, שבתעניות "שאין בהן נעילה" נוהגים להתפלל מנחה רק "סמוך לשקיעת החמה".

29 לוח כולל-חבי"ד.

30 שם (שלא כמנהג חסידי פולין וכו') בארה"ק כיום שאינם ני"ב כלל בתפילה זו – לוח דבר בעיתו. מסתבר שנמנו מזה כיוון שרגילים להתפלל מנחה באיחור. ועי' כ"ף החיים שם ס"ק ד. ולכאורה יש לנוהגים כן להקפיד ע"פ כהספרדים שלא לישא כפיים אלא תוך חצי שעה שלפני השקיעה (כ"ף החיים שם ס"ק ז, ע"פ הב"ח, שזהו פי' 'סמוך' שבגמ' הני"ל, ע"ד 'סמוך למנחה'. וראה ילקוטי-יוסף – מועדים עמ' 550 ושי"ב, ונטעי-גבריאל הלי בין-המצרים פ"ג סי' ושי"ב), ולא כהאשכנזים המקילין מפלג המנחה ואילך. כן הובאו בספרים הני"ל שם דעות אודות אמירת הש"ץ או"י ברכנו לפני הזמן הראוי לני"ב, ולכאורה בזה אין להקפיד כ"כ, ראה בשו"ע אדה"ז סו"ס קכט מהרמ"א שם.

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

ח' בטבת ה'תשס"ד – ט"ו בטבת ה'תשס"ד

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
ו'	ח' בטבת	הלי מגילה וחנוכה. פרק ג-ד. תורת חכם וגוי. ספר נשים והוא ספר רביעי. הלי אישות. בפרקים אלו. פרק א.	הלי תפלה וברכת כהנים. פרק ז.	ספר משנה תורה: הלכות מגילה וחנוכה: פרק ג-ד. מ"ע ר"ג.
ש"ק	ט' בטבת	פרק ב-ד.	פרק ח.	מ"ע ר"ג.
א'	י' בטבת	פרק ה-ז.	פרק ט.	מל"ת שנה.
ב'	י"א בטבת	פרק ח-י.	פרק י.	מל"ת שנה.
ג'	י"ב בטבת	פרק יא-יג.	פרק יא.	מל"ת שנה.
ד'	י"ג בטבת	פרק יד-טז.	פרק יב.	מל"ת רסב.
ה'	י"ד בטבת	פרק יז-יט.	פרק יג.	מל"ת רסב.
ו'	ט"ו בטבת	פרק כ-כב.	פרק יד.	מ"ע ר"ב.

זמני השבוע *

תאריך	עלות השחר**		זמן ציצית ותפילין	זמן זריחת החמה	סוף זמן ק"ש	חצות והלילה	מנחה גדולה	שקיעת החמה***	צאת הכוכבים
	120 ד'	72 ד'							
ו', ח' בטבת	4.36	5.24	5.47	6.48	9.11	11.44	12.14	4.47.4	5.14
ש"ק, ט' בטבת	4.36	5.24	5.47	6.48	9.11	11.45	12.15	4.48.2	5.15
א', י' בטבת	4.36	5.25	5.47	6.48	9.12	11.45	12.15	4.48.9	5.15
ב', י"א בטבת	4.37	5.25	5.47	6.48	9.12	11.46	12.16	4.49.7	5.16
ג', י"ב בטבת	4.37	5.25	5.47	6.48	9.12	11.46	12.16	4.50.5	5.17
ד', י"ג בטבת	4.37	5.25	5.48	6.48	9.13	11.47	12.17	4.51.3	5.18
ה', י"ד בטבת	4.37	5.25	5.48	6.48	9.13	11.47	12.17	4.52.1	5.18
ו', ט"ו בטבת	4.37	5.25	5.48	6.49	9.13	11.48	12.18	4.52.9	5.19

* הזמנים מתייחסים לאזור השפלה. באזור ההרים והעמקים יש שינויים שעשויים להגיע למספר דקות. ** לגבי זמן עלות השחר הנהוג בחב"ד קיימות שלוש דעות. הבאנו את הזמנים לפי הדעה המוקדמת ביותר והמאוחרת ביותר, וראוי להחמיר לפי העניין. *** זמני השקיעה כאן הם לפי השקיעה הנראית. אולם אדה"ז בסידורו (יסדר הכנסת שבת) מכיר בשקיעה האמיתית, המאוחרת ממנה "בכמו ארבע מינוטין" (שיעור התלוי במיקום ובעונות השנה).

זמני הדלקת הנרות וצאת השבת

פרשת	ירושלים		תל-אביב		חיפה		באר-שבע	
	דה"נ	צה"ש	דה"נ	צה"ש	דה"נ	צה"ש	דה"נ	צה"ש
ויגש	4.11	5.27	4.25	5.28	4.14	5.26	4.30	5.30
ויחי	4.17	5.32	4.31	5.34	4.20	5.32	4.35	5.35

עורך ראשי: מנחם מענדל ברוך • עורך: שניאור-זלמן רודמן • הגהה: יוסף-יצחק איידלמן

מרו"ל: מכון ליובאוויטש שיעורי צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו – המרכז

יו"ר: הרב יוסף-יצחק הכהן אהרונב

כתובת: ת"ד 14 כפר חב"ד 72915, טל': 03-9607588, פקס': 03-9606169

ISSN 0793-7474 אינטרנט: http://chabad.org.il דואר-אלקטרוני: chabad@chabad.org.il

אומרים אותן בעמידה¹⁰, ובמיוחד: אשמנו, י"ג מידות, שמע קולנו, וכן אבינו מלכנו. מנהגנו לאומרן אחרי שמונה-עשרה, בסדר דלהלן¹¹:

אשמנו / א-ל ארך אפים / נפילת אפים / כי עם ה' / כרחם / אלוקינו ואלוקי אבותינו, אזכרה / א-ל מלך¹² / אלקים באו גויים / כרחם / אלוקינו ואלוקי אבותינו, אבן הראשה / א-ל מלך / אבותי כי בטחו¹³ / א-ל מלך / זכור רחמיך¹⁴ / זכור לנו ברית אבות / זכור לנו ברית ראשונים / שמע קולנו¹⁵ / הרשענו ופשענו¹⁶ / משיח צדקך / א-ל רחום שמך / עננו ה' עננו /

מי שענה לאברהם / רחמנא דעני¹⁷ / אבינו מלכנו הארוך¹⁸, ובו: 'ברך עלינו שנה טובה'; 'זכרנו ל...' [ולא 'זכרנו בספר'¹⁹] / ואנחנו לא נדע / חצי קדיש.

קריאת התורה:
קוראים 'יוחל' בשחרית ובמנחה גם אם יש רק שלושה מתענים²⁰.
מי שאינו מתענה, לא יקראוהו לעלות לתורה²¹. קראו לתורה מי שאינו מתענה, וצר לו להודיע מפני חילול השם – יעלה²².
את הפסוקים: "שוב מחרון אפך... ה' ה' ה' א-ל רחום... ונקח", ו"סלחת לעווננו" – אומר

ואף בחתן ב' ימי המשתה (ואף ביום חופתו) אף שאין אומרים תחנון, אומרים סליחות ויודיו כרגיל. וי"א שהחתן ובעל הברית עצמם לא יאמרו סליחות (ראה השלמה לשרייע אדה"ז מי קלא ס"י, נדפסה בסוף ח"א עמ' 357). אמנם היתה בזה הוראה כדלהלן:

ימי הסליחות של שנת תשי"ד היו בתוך שבעת ימי המשתה שלי. במוצאי סליחות, לפני אמירת הסליחות אמר לי כ"ק אדמו"ר: כל הסליחות תאמר בביהכניס ביחד עם הציבור, אבל כשנגיע לתחנון [כנראה הכוונה ל"ויאמר דוד... יבושו רגעי"] אז תצא מבית הכנסת בכדי לאפשר לציבור לומר תחנון, ואתה לא תאמר, וכשיגמרו התחנון תוכל לחזור לביהכניס ולהמשיך אמירת הסליחות עם הקהל. וכן נהגו אח"כ כל השנים... " (הרה"ח רי"ל שי גורנו). ולכאורה היה לסליחות דתי"צ, אלא שכאן אין יתחונן יא"צ לצאת, והיה לבעל ברית.

לעניין אבינו מלכנו, חידש הרבי שאמירתו תלויה בתחנון (יאוצר מנהגי חבי"ד) אלו-תשרי עמ' ל, משיחת ו' תשרי תש"ה. וכן נדפס בסידורי תהילת ה' משנת תשל"ח ואילך בשולחן הגיליון לפני ילמנצח יענדל. וצ"ע שבשיחות קודש תש"מ ח"א עמ' 865 מסופר, שבצום גדליה תשי"מ הי' התנן במניין של הרבי ולכן לא אמרו סליחות, וכשעמדו לומר קדיש אחר שמועי הורה הרבי לומר 'אבינו מלכנו', עי"ש. ראה גם יאוצר' עם עמ' קס ס"ט. 'התקשרות' גיליון שלא עמ' 18.

10 מובא מסי קיצור של"ה.
11 ע"פ לוח כולל-חבי"ד, ספר המנהגים עמ' 53, וילקוט טעמים ומקורות' מכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו הנדפס בסוף סדר הסליחות על-פי מנהג חבי"ד.
12 וצ"ל בו 'יהודעת', כנדפס בכל מקום במחזור השלם ובסליחות – מנהג חבי"ד, ולא 'כמו שהודעת' כנדפס בסידור תהילת ה' עמ' 344.

13 פיוט מסוג 'פומון'. בסוף 'פומון' 'ברובם המכריע של סליחות הנדפסות – חורים חלק מחרוזת הראשון בין חרוז לחברו' ובסוף הפיוט חורים את כל חרוזי הראשון (הערה

4 בילקוט טעמים ומקורות' הני"ל), אך בבידואו מעשרה בטבת תשי"ט ברור שהרבי חזר את כל חרוזי הראשון בין בית לבית.

14 סידור תהילת ה' עמ' 347. וצ"ל בו 'פקדנו בישועתך' בלא ו', ככפסוק, וכן נדפס ביסליות – מנהג חבי"ד.

15 פותחים הארון ואומרים פסוק אחר פסוק, חזן וקהל, עד הפסוק יאל תעזבנו ולא עד בכלל. אחרי "אתה תענה, ה' אלוקינו" סוגרים הארון.

16 מדלגים "אוי"א... אשמנו... סרטו... ", כיוון שכבר אמרו זאת בנוסח התהילה.

17 במניין של הרבי נהגו תמיד לנגן תפילה זו בסיום הסליחות (ספר-הינגונים, ניגון רמז).

18 כולו יחדיו ש"ץ וקהל מתחילה ועד סוף. במניין של הרבי נהגו תמיד לנגן: "אבינו מלכנו, אין לנו מלך אלא אתה" (ספר-הינגונים, ניגון ו).

בסידורי תורה-אור ותהילת ה', ובשנים האחרונות גם במחזור השלם, נדפס: זכיות ה'י' שבא וה'כי בשורוק, וכיה בלוח התיקון לסידור תו"א, ג'י. תשי"א. ואילו במחזור השלם מהשנים תשל"ג: זכיות ה'י' בקמץ וה'כי בחיוריק. וראה סידור 'עבודת ישראל' עמ' 110, ערוך השלם ערך זך א' בסופו, ועוד.

19 ספר-המנהגים עמ' 45. וראה אג"ק כ"ק אדמו"ר ח"ב עמ' קסג. קובץ 'גדיל תורה' ברוקלין, גיליון נח עמ' קלו.

20 ספר-המנהגים שם. ושי"ש.

21 שרי"ע סי' תקס"ו סי' בשם יש מי שאומר, והובא למעשה בשו"ת צמח-צדק (שער המילואים ח"א סי' י, ובמהדורת תשי"ד או"ח סי' ק). במשניים ס"ק כ הביא מסידור דרך-החיים דה"ה למי שאין בדתו להשלים התענית, ויש מקילין בזה (שערי-אפרים ש"א סי' ט"ז רק במקום צורך גדול, ובשו"ת שו"אל-ומשיב תנינא ח"ב סי' נח ושו"ת אפרקסתא דעניא סי' עז מקילין בכלל, ולכאורה כן משמע משו"ת הצמח-צדק הניל המביא לצירוף גם יז' שאכלו פחות מכשיעור" שהרי מדובר שאח"כ יאכלו כרגיל).
22 לוח כולל-חבי"ד בצום גדליה, ממשנה: ברורה סי' תקס"ו

השבת מתחיל "זמן חדש" השייך לבית-המקדש ולגאולה העתידה

אף-על-פי שימי החנוכה עברו וכבר אי-אפשר להוסיף ולהדליק נרות, הרי ההוראה של חנוכה נמשכת ביתר שאת וביתר עוז □ בחנוכה קראו בתורה בפרשת חנוכה המשכן, שיהיה רק בית ארעי לשכינה, ואילו בפרשתנו מניעים לעניין בית-המקדש השלישי, שיהיה בית קבע לה' יתברך □ משיחת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

א. שבת פרשת ויגש היא לאחר ימי חנוכה, וביחד עם זה, יש לה קשר ושייכות לימי חנוכה¹.

והעניין בזה:

מחד גיסא – נמצאים כבר לאחר חנוכה, אשר, מכיוון ש"כל יומא ויומא עביד עבידתיה"², נסתיימה כבר ה"עבידתיה" דחנוכה (ובפשטות – שלאחרי "זאת חנוכה" אסור להדליק ולברך על נרות חנוכה, וכן בנוגע לקרוא בתורה הקריאה דחנוכה, אמירת הלל בכל יום, וכיוצא בזה), ומתחילה ה"עבידתיה" דהימים שלאחרי זה.

אבל לאידך גיסא – מכיוון שהלכה בתורה³ "מעלין בקודש (ועל-אחת-כמה-זוכמה ש) אין מורדין"⁴, ומודגש במיוחד בחנוכה, שהרי הדלקת נר חנוכה היא כדעת בית הלל, "יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך... דמעלין בקודש ואין מורדין"⁵ (ומודגש גם בשמו אשר יקראו לו, "חנוכה", ראשי תיבות ח' נרות והלכה כבית הלל) – הרי, לא ייתכן שתיכף לאחר חנוכה תתחיל העבידתיה באופן של ירידה חסו-שלום (היפך גם דההלכה ד"לא מורדין"), אלא אדרבה, בהכרח לומר שלאחר חנוכה ניתוסף על זה עילוי יותר, "מעלין

1 להעיר מדברי השל"ה (חלק תושב"כ, דרוש צאן יוסף ורצוא ואילך) "שלשה פרשיות אלו (רישב מקץ ויגש)... מדברות מעניין... יוסף... יען כי באלו הפרשיות חלו ימי חנוכה או לפניהן או לאחריהן... יש שייכות לאותן הפרשיות שחלו בהן כי הכל מיר' ה' השביל, ועניין יוסף יהיה ג"כ במלכות חשמונאי... כמו שיתבאר כו", עי"ש בארוכה.

2 זוהר ח"א רה, סע"א. ח"ג צד, ריש ע"ב.
3 ובנוגע להלכה – אין עניין יוצא מידי פשוטה של הלכה, במכ"ש וק"ו מהא ד"אין מקרא יוצא מידי פשוטה" (שבת סג,א. וש"ג), ש"בשלשה מקומות הלכה עוקבת מקרא" (סוטה טז,א), משא"כ בהלכה, הרי כל עניניה שנאמרת "בלשון

ברורה ודרך קצרה... עד שיהיו כל הדינים גלויין לקטן ולגדול" (כמ"ש הרמב"ם בהקדמתו לספר הירד), ובמילא, לא שייך בזה יוצא מן הכלל. ולהעיר מהעילוי דהלכה – שהיא בחי' אמת לאמתו שבתורה, "והויה עמו שהלכה כמותר" (סנהדרין צג,ב), למעלה מהענין ד"אלו ואלו דברי אלוקים חיים" (עירובין יג,ב. וש"ג), ע"ד וברוגמת העילוי דשם הויה לגבי שם אלוקים (ראה אוה"ת יתרו עמ' תתצ ואילך. ועוד), שם המפורש שם העצם ושם המיוחד (נסמך בלק"ש חט"ו עמ' 233-4).
4 ראה ברכות כח,א. ושי"ג. רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ה הכ"א. ובכ"מ.
5 שבת כא,ב. רמב"ם הל' חנוכה רפ"ד. טוש"ע

בקודש". ועניין זה מודגש בפרשת השבוע שלאחרי חנוכה, פרשת ויגש (ובפרט בשבת פרשת ויגש, שאז קוראין בציבור את כל הפרשה כולה, ביחד עם ההפטרה, ובברכות לפנייה ולאחריה) – אשר, על-פי המבואר בפנימיות התורה כפי שנתבאר בתורת חסידות חב"ד [ב"תורה אור", "תורת חיים" ו"אור התורה"], דרושים של אדמו"ר הזקן (תורה-אור), אדמו"ר האמצעי (תורת-חיים) והצמח-צדק (אור-התורה), ג' האבות דתורת חסידות חב"ד (כנגד חכמה, בינה ודעת), וכן בדרושי רבותינו נשיאנו שלאחרי זה, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, מובן, שפרשת ויגש היא באופן ד"מעלין בקודש" לגבי הפרשה שקורין בחנוכה, פרשת הנשיאים, כדלקמן.

ב. תוכן הקריאה דחנוכה בפרשת הנשיאים היא – חנוכת המזבח והמשכן. וכמה פרטים בזה – באופן של עילוי והוספה, "מעלין בקודש", ומהם: ביום ראשון דחנוכה קורין בתורה אודות התכללות כל הנשיאים ביחד – "ויקריבו נשיאי ישראל... ויביאו את קרבנם לפני ה'", "ויקריבו הנשיאים את חנוכת המזבח ביום

- אור התורה, שלא בערך לגמרי לשאר ענייני אור: אור הנר, אור האבוקה, אור המדורה, אור הלבנה, אור השמש, אור שבעת הימים, עד לאור דלעת", "שבעתיים כאור שבעת הימים" (ישעיה ל, כו) – ראה סוטה כא, א. קונטרס עה"ח בתחלתו. ועוד.
- (8) סה"ש תש"ב ריש עמ' 19. תש"ה עמ' 60. ולהעיר מהשייכות דחכמה ובינה (ארה"ז) ואדהאמ"צ) ל"אור" ו"חיים" (תורה אור ותורת חיים) – ראה ספר-הערכים – חב"ד ערך "אור", מים, רקיע" (עמ' תלג ואילך). וש"נ.
- (9) נשא ז, ב. ג.
- (10) שם, י.
- (11) במדב"ר פי"ד, יג.
- (12) נשא ז, א.
- (13) שם, פד.
- (14) במדב"ר פי"ד, יב בסופו.

הלכות ומנהגי חב"ד

מאת הרב יוסף-שמחה גינבורג

שבת-קודש פרשת ויגש

ט' בטבת

שחרית. קריאת התורה: לשלישי, מסיימים: "ותחי רוח יעקב אביהם" (מה, כז), לרביעי: "איתו מצרימה" (מו, ז), לחמישי: "הבאה מצרימה, שבעים" (מו, כז).²

יום ראשון

עשרה בטבת

תענית ציבור.³

מי שלא ישן, מותר לו לאכול עד שיעלה עמוד השחר.⁴ השוכב לישון וברעתו להשכים לאכול או לשתות, יתנה בפירוש לפני השינה

שיוכל לאכול או לשתות. ואם רגיל לשתות בקומו, אין צריך להתנות לשתיה.⁵

עלות השחר באזור המרכז לדעה המקדימה: 4:36.

קטנים שיש בהם דעת להתאבל על ירושלים, מאכילים אותם מאכלים פשוטים, ולא יאכלו מעדנים.⁶

שחרית: הציבור אומר 'עננו' רק במנחה, אבל הש"ץ אומר 'עננו' גם בשחרית (בחזרת הש"ץ) בכרחה בפני עצמה בין ברכת 'גואל ישראל' לברכת 'רפאנו', אם יש בבית-הכנסת אף רק שלושה מתענים.⁷ ואם אין, אומר ב'שומע תפילה'.⁸

פליחות:⁹

- לכוון דעתו בתפילה וכיוצא בה.
- (6) ראה משניי סיי תקיין סייק ת, כף החיים שם סייק ט ונטעי-גבריאל בין-המצרים פיו עמ' סה, ושי"ג.
- (7) ספר-המנהגים עמ' 45, ושי"ג לפסקי דינים לאדמו"ר הצמח-צדק או"ח סיי תקס"ו ולשוית שלו שער המלוואים ס"ח. בשו"ת שם דן לומר ענו אף בלא "שבעה שאכלו פחות מכשיעור" האמורים שם, ובפסקי-דינים (שכתב אח"כ) הורה כן למעשה, ואף באג"ק כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו חטי"ז עמ' שיג ובהגותיו ללוח כולל-חב"ד תש"ז (ראה לוח זה ביום תענית אסתר) מעתיק הרבי רק "ג' מתענים" ללא איזכור ה"שבעה שאכלו" כלל [וכן הורה בעל תה"ד – הובא בסי' לקט-יושר] (וראה 'התקשרות' גיליון לג עמ' 18).
- (8) משנה-ברורה סיי תקס"ו סייק ג.
- (9) סידור תהלות ה' עמ' 356. היסליות שם (צילום מסידור 'תורה אור') מיועדות במקורן לאמירה לפני התפילה, ולכן מתחילות בסלח לנו, 'א"ל ארך אפים' (וראה התיקון בסידורים אלו עמ' 344 על הנדפס בסי' תוי"א בעבר, עד כולל מהדורת תש"ז עמ' 372). אולם לפי מנהגו הן נאמרות בתוך סדר התפילה, אחרי חתנו, ובהשמטות המתחייבות ממבואר בסי' המנהגים עמ' 52. וראה סידור תהלות ה' שיצא לאור לאחרונה באה"ק.
- אם חלה בבית-מילה היום, כשהמילה בשחרית במניין זה,

יטעו מנוסח עשרת-ימית-שובה לנוסח תענית-ציבור ולהיפך.

בתוס' מעשה רב⁹ כתבו שאצל הגר"א אמרו "אבינו מלכנו" בתענית-ציבור שחרית ומנחה. אבל בס' 'הלכות הגר"א ומנהגיו'¹⁰ מביא שיש בזה חילופי גירסאות, ויש מפקקים באמירת "אבינו מלכנו" בג' תעניות, שיסודם אינו מפני הצרות עכשיו אלא מפני מה שאירע לאבותינו, עכ"ד. ועל-פי זה אומרים זאת בעשרת-ימית-שובה מפני שאז אנחנו נידונים. וצריך עיון קצת מלשון הרמב"ם¹¹ "שגרם להם ולָנו אותן הצרות", וכן מעניינים רבים הנהוגים בתעניות הכתובות שנלמדו מתעניות גשמים, כמו קריאת 'ויחל' בשחרית¹², המנהג העתיק שיעמדו שניים לסייע לש"ץ¹³, ועד אמירת "דברי כיבושין" שנהג בה הרב¹⁴.

המלקטים דומננו¹⁵ מציינים כמקור לאמירה זו את הערוך-השולחן¹⁶. הנטעי-גבריאל מצא זאת גם בס' 'מנהגי ביה"כ' דק"ק אוסטרהא, ומס' 'טל ירושלים' עמ' צט מביא ש"ביום התענית פה עיר-הקודש בכמה בתי-כנסיות אומרים 'אבינו מלכנו' על הסדר כמו בימים-הנוראים, שלא שמעתי זאת בשאר מדינות שהייתי". ולא ידוע לי זמנם של שני ספרים אלו. כמובן מציינין שם שזה מנהג אשכנזים וחב"ד, אבל למנהג בעלזא, טשערנאביל, מונקאטש ושאר חסידים [להוציא אליק וגור¹⁷], אין אומרים זאת אלא בעשרת-ימית-שובה.

לגבי מנהג חב"ד בדורות שעברו, כבר הביא ב'אוצר מנהגי חב"ד'¹⁸, בשם כ"ק אדמו"ר מהורש"ב¹⁹ שבמניין של אדמו"ר הוקן "לא היו אומרים (סליחות, ולא) אבינו מלכנו בתענית-ציבור", וכן נהיג בפועל במניין שהתפלל בו כמסופר שם [ואמר שאין אלמוד מכך שבליובאוויטש נהגו לומר זאת]. אך כשהדפיסו את סידור 'תהילת ה' ברוסטוב, לכתחילה היה בדעתו של אדמו"ר מהורש"ב שלא להדפיס בנוסח 'אבינו מלכנו' את התוספת לתענית-ציבור, אך לבסוף ניאות להדפיסה.

וחבל שלא הביא שם את דברי הרבי הברורים בנדון²⁰: "אף שבסידור אדה"ז לא צויין בנוסח אבינו מלכנו זה בתענית ציבור – ב"ר", ולכן יש מאנ"ש שלא נהגו לאומרו בתענית ציבור – בפירוש הורה כ"ק מ"ח אדמו"ר לאומרו. ובסידור שהוציא לאור כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע בראסטוב, הוסיפו ציין זה ב'אבינו מלכנו'".

ואולי (כמו בקשר לאמירת סליחות) קשורה הוראה זו עם החושך כפול ומכופל דעקבתא דמשיחא שנתגבר יותר ויותר בדורותינו. והרי כבר ראינו לעיל שהיו מקומות שאמרו זאת בכל שני וחמישי. וראה בשו"ת דברי יציב להאדמו"ר מצאנז-קלויזנבורג²¹, שהוא התקין, בתקופה מסוימת, עקב המצב, לומר 'אבינו מלכנו' בכל יום.

אחד ליום גו" – שבזה ישנו עילוי לגבי ההתכללות ביום ראשון, שהכלל נמשך וחודר בפרטים ופרטי-פרטים¹⁵. ולאחרי מכן, ביום האחרון דחנוכה, קורין (גם) הסך-הכל דקרבנות הנשיאים לאחרי הקריאה דההקרה בפועל – "זאת חנוכת

לא ייתכן שתיכף לאחר חנוכה תתחיל העבודה באופן של ירידה חסר-שלום – בניגוד להלכה ד"מעלין בקודש ולא מורידין" – אלא בהכרח לומר שבדיוק להפך!

המזבח אחרי המשח אותו¹⁶, "כאילו כולם הקריבו ביום אחרון"¹⁷, היינו, כלל שלאחרי ההמשכה וההתחלקות, לפרטים, שהוא למעלה יותר מהכלל שלפני ההמשכה וההתחלקות לפרטים¹⁸.

ועד שבאים לסיום וחותרם הקריאה ד"זאת חנוכה", "בהעלותך את הנרות גו"¹⁹, "שלך גדולה משלהם"¹⁹ – עילוי שבאין-ערוך²⁰, גם לגבי הסך הכל שלפניו, על-דרך המשכת וגילוי אתערוותא דלעילא שלמעלה מאתערוותא דלעילא שנמשכת על-ידי אתערוותא דלתתא²¹, שכן, בנוגע לאתערוותא דלעילא שיסודה ושורשה היא

– בנוגע לחנוכת המשכן, ולאחרי זה ישנו עניין נעלה יותר, "מעלין בקודש" – בית-המקדש. ועניין זה מרומז בפרשת ויגש – על-פי המבואר בפנימיות התורה, תורת החסידות: דרושי חסידות (בתורה-אור וכו') דפרשת ויגש – התחלתם בעניין (ובקרא) ד"קורות בתינו ארוים וגו"²², בביאור ענייני (ומעלת) בית-המקדש (לגבי המשכן)²³. ותוכן הביאור²⁴: "המשכן היה מארוים, כמו שכתוב²⁵, עצי שיטים עומדים (המשוכב שבארזים)²⁶, והמכסה היה מיריעות עזים כו' ובית-המקדש היה

15) ראה קונטרס משיחות ש"פ וישב, א' דחנוכה ס"ג-ד תשמ"ו.
16) נשא ז, פח.
17) להעיר מ"ג מידות שהתורה נדרשת כו' מכלל ופרט ומפרט וכלל וכלל ופרט וכלל – וראה בסידור של"ה שם. ובכ"מ.
18) בהעלותך ח, כ.
19) פרש"י עה"פ.
20) גם ביחס לריבוי המתנות שניתנו בעת חנוכת המשכן, תוספת אורות עליונים שירדו בגילוי השכינה – ראה תו"א וישב כט, ד. לקו"ת נשא כט, א. ברכה צח, סע"ב ואילך.
21) ראה לקו"ת שה"ש כד, א ואילך. ובכ"מ.
22) שה"ש א, יז.
23) ויש לקשר זה עם ימי חנוכה – ע"פ המבואר לעיל (קונטרס משיחות ש"פ מקץ, זאת חנוכה, ס"ט)
24) ראה גופא (שבת הב' דחנוכה), לא רק החידוש באור, שיכול להאיר גם את החושך, אלא החידוש בחושך, שנעשה כלי, כלי מוכשר ורואי שיתגלה בו האור. וזוהי גם מעלת המקדש לגבי המשכן – שאע"פ שגם במשכן היה מבחינת הרום, היינו, גילוי והמשכת אלוקות עד למטה מטה, בבחינת דומם, מ"מ במשכן (עיקר) החידוש הוא שהאור מאיר גם במקום התחתון. ובמקדש עיקר החידוש הוא שהתחתון נעשה כלי לאלקות (ראה לקו"ת ח"ו עמ' 20-21. ושי"ג).
24) בהבא לקמן – ראה תו"א ריש פרשתנו. ובארוכה – תו"ח שם. אזה"ת להצ"צ שם (כרך ה תתקפה, ב), ועה"פ.
25) תרומה כו, טו.
26) תו"ח שם.

9) אות מט.
10) להרה"ג ר' משה שטרנבוך, סי קז.
11) הלי תעניות רפ"ה.
12) ב"י סי תקע"ה ד"ה ודברי רבינו.
13) טור סו"ס תקס"ו.
14) נסמן בליקוטי-שיחות כרך כ עמ' 352.
15) נטעי-גבריאל בין-המצרים סי"פ י, אשי-ירשאל מד, יב.
16) סי תקס"ו סי"ח.
17) עמ' קסד.
18) אגיק שלו ח"א עמ' יח. וראה ושימות הרבי"ש עמ' פה.
19) ספר-המנהגים עמ' 45, ולראשונה בסוף הירשימות על מגילת איכה' להצמח-צדק.
20) או"ח סי עה.

מאבנים ועפר דווקא (שאסור לעשות בו עץ בולט כו'²⁷), רק שהיו כלונסאות של ארז בתקרת האולם...²⁸ שהיו טפלים לעיקר הבנין". וטעם הדבר, כי, "במשכן לא היה נמצא עדיין תכלית השלימות, שהיה רק דירת עראי של הקב"ה, כמו שכתוב²⁹ ואהיה מתהלך באוהל ובמשכן כו', לכן נעשה כפי אופן סדר השתלשלות העולמות... כותלי המשכן היו מקרשים שהן בחינת צומח, ו(רק) קרקע המשכן היה מעפר... שהצומח למעלה מן הדומם... והמכסה על המשכן היה מיריעות... בחינת החי שלמעלה במדרגה גם מבחינת הצומח כו'.

"אבל במקדש היה בו תכלית השלימות, כי היה דירת קבע של הקב"ה, כמו שכתוב³⁰ זאת מנוחתי עדי עד, שהיה עולה עולם-הבא וכפי שיהיה באלף השביעי כשיהיה מנוחה לחיי העולמים, שאז תתעלה הארץ העליונה שהיא בחינת מלכות דאצילות להיות למעלה מכולם³¹, וכמו שכתוב³² אשת חיל עטרת בעלה... לכן אף בבית-המקדש שהיה מעין עולם-הבא נעשה עיקר הבית מאבנים ועפר שהם בחימת דומם... רק שכלונסאות של ארז שהיה בהתקרה הם היו בחינת תמכין לבד לעיקר התקרה הנעשה מבחינת דומם".

ד. וביאור הקשר לפרשת ויגש, ויגש אליו

27) רמב"ם הל' ביהמ"פ פ"א ה"ט (וגם הראב"ד ס"ל כן – ראה כס"מ שם). חינוך מצווה תצב – הובאו בתנ"א שם.
 28) פרטי העניינים בנוגע ל"עץ" שהיה במקדש – ראה לקו"ש מטעם תשד"מ ס"ב בהערות, וש"נ.
 29) שמואל ב' זו.
 30) תהילים קלב, יד.
 31) להעיר גם מהשייכות לתנוכה: (א) הפטרה דשבת חנוכה (הא') היא "רני ושמחי בת ציון" – דאף שבחי' בת היא היותר תחתונה, כדאיא במדרש (שמו"ד ס"פ פקודי. שהש"ר ס"ג) משל למלך שהיתה לו בת כו' והיה קורא אותה בת, לא זו מחבבה עד שקרא אותה אחותי ולא זו מחבבה עד שקרא אותה אמי, מ"מ, לעתיד לבוא יהיה העילוי ד"בת ציון" דווקא, מכיוון שספירת המלכות (בחינת בת) תעלה בתכלית העילוי כו' (תנ"א מקץ לו.ד. ובכ"מ). (ב) "זאת חנוכה", לשון נקבה דווקא, ע"ד מ"ש בזאת יבוא אהרן

גו', מצד העילוי המיוחד דספירת המלכות דווקא (ראה ס' הליקוטיוס (ד"א צ"צ) ערך זאת. וש"נ).
 ויש לקשר זה עם העניינים ד"הוי' יגיה חשכי" שהנוכה (כנ"ל הערה 23) – כי, בחי' בת (מלכות), מקבל, הו"ע של חושך לגבי המשפיע, לית לה מגרמא כלום, שלכן זקוק לקבל מבחי' שלמעלה ממנו, אמנם, ע"י מתגלית בו (גם) מעלתו העצמית דווקא, למעלה מבחי' המשפיע, בבחינת "נקבה תסובב גבר" (ירמ' לא, כא. וראה תנ"א סוף פרשתנו. ובכ"מ).
 32) משלי יב, ד.
 33) ראה אוה"ת שה"ש עה"פ: "בתו"א פ' ויגש כו' לפי זה קורות בתינו ארזים קאי על המשכן" (כפרשי" עה"פ).
 34) תנ"ח ר"פ ויגש – כפירוש התרגום עה"פ. וראה יומא לח, א.
 35) תנ"ח שם (צב, ד).
 36) אוה"ת שה"ש שם.

אמירת "אבינו מלכנו" בתענית-ציבור

מאת הרב יוסף-שמחה גינזבורג

שאלה: מה המקור למנהגנו, וכן מנהג אשכנז כיום, לומר 'אבינו מלכנו' בתענית-ציבור, מה שאינן-כן למנהג הספרדים ורוב החסידים אין אומרים זאת אלא בעשרת-ימי-תשובה?
תשובה: אציין רק מה שמצאתי לעת-עתה בספרים שתחת-ידי, וודאי המצויים בספריות ובמחקרים יוכלו להעמיק ולהרחיב בזה.

המקור לאמירת 'אבינו מלכנו' בכלל (אמירתו בעשרת ימי תשובה מופיעה החל מהסידור הראשון הידוע לנו – סידור רב עמרם גאון), כתבו הראשונים, הובאו בבית-יוסף¹, שהוא מסיפור הגמרא² "שפעם אחת גזרו תענית [ע"ג הגשמים] ולא נענו, וירד רבי עקיבא לפני התיבה ואמר: 'אבינו מלכנו, חטאנו לפניך' ומיד נענה. וכשראו הדור שנענה באותה תפילה, הוסיפו עליו דברי בקשות ותחנונים, וקבעום לעשרת ימי תשובה", עכ"ל הבית-יוסף. ונעתק גם בשער-הכולל³. שם הביא מספר כל-כו גם את המשך הדברים "ועד היום נהגו בקצת מקומות לאומרם גם בשני הדמישי".

בראשונים לא מצאתי מי שהזכיר את אמירתו בתענית-ציבור הקבועות. בסידורים השונים חיפש זאת הרבי (לצורך בירור הנוסח המדויק): "ב'סידור של"ה" [שנדפס בשנת] תע"ז ובסידור 'בית א-ל' שהדפיס היעב"ץ בעצמו, אין 'אבינו מלכנו' לתענית-ציבור בפני עצמו [סידור זה נדפס מחדש ע"י הוצאת אשכול, ובנוסף לכך, הרי שם בח"ב, בפרקי י"ז בתמוז ו' בטבת, לא נזכר מאומה בקשר לאמירת 'אבינו מלכנו'. ורק] בסידור 'בית יעקב' הנקרא 'סידור היעב"ץ' (לעמבערג תרס"ד) [יש נוסח 'אבינו מלכנו' לתענית-ציבור, ושם] זכרנו לחיים' בהשמטת 'בספר'".

בסידור 'עבודת ישראל', בסדר יום-כיפור-קטן כתב שיש קהילות שאומרים גם אבינו מלכנו, ומדלגים החרוזים של 'כתבנו'. גם מסידור 'אוצר התפילות' ("שהוא מדויק לפי-ערך") ומסידורי 'שער השמים' (וורשא תרמ"ב) ו'תפילה למשה' מביא הרבי שיש בהם נוסח 'אבינו מלכנו' לתענית-ציבור. ע"כ. ובס' 'אוצר טעמי המנהגים'⁴ משער, שזו הסיבה למנהג הרווח בין האשכנזים לומר מ'החזירנו בתשובה שלמה לפניך' עד 'סליחה ומחילה' פסוק בפסוק אחרי הש"ץ, כדי שלא

1) ח"יב עמ' 295.
 2) ר"ס תקפ"ד ד"ה נוהגין בקצת מקומות, בשם הכל"ב ס"י סד [ולפנינו מופיע כבר במחזור ויטרי עמ' 384 ובארוחות חיים הל' ר"ה ס"י ב].
 3) תענית כה, ב.
 4) על סידור אדה"י, פרק מב ס"ק יב.
 5) אגיק ח"יב ס"ע קסג.
 6) עמ' 327.
 7) כמו שכתב הרבי באגיק הנ"ל בשם סידור 'תפלה למשה', ושגם בסידור 'בית יעקב' הנ"ל הביא דעה זו.
 8) עמ' תסח.

פרשת ויגש

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני... ואל יחר אפך בעבדך (מד, יח)

מפרש הרב המגיד ממעזריטש:

אדם המתפלל לה' ומבקש על מילוי צרכיו הגשמיים, יהיה עיקר כוונתו שימלא הקב"ה את בקשתו לַמַעַנְנו יתברך, שתימשך ברכה והשפעה לחלק הבורא הנמצא בתוכו. תפילה כזו מתקבלת ואין השטן מקטרג עליה, שהרי כוונת המתפלל היא לשם-שמים.

זהו שרמזו הכתוב:

"ויגש אליו יהודה" – כשיהודי ("יהודה") ניגש אל ה' ועומד לפניו בתפילה, "ויאמר בי אדוני" – עליו לכוון שיש בתוכו ("בי") חלק של "אדוני": נפש אלוהית שהיא "חלק אלוהי", ולמעשה הוא מבקש ומתפלל. אזי, "ואל יחר אפך בעבדך" – כי לא יקטרגו על תפילתו.

(אור-תורה בראשית, דף יט ע"ב)

* * *

יוסף – מסמל את לימוד התורה, "תלמוד".

יהודה – מסמל את קיום המצוות, "מעשה".

"ויגש אליו יהודה" – יהודה ("מעשה") ניגש אל יוסף ("תלמוד") כדי לקבל השפעה ממנו, שהרי תלמוד נעלה ממעשה, כמאמר רז"ל (קידושין מ): "גדול תלמוד, שמביא לידי מעשה".

"ויאמר בי אדוני" – תומשך בי השפעתו של יוסף.

אלא שרק עתה, בזמן עבודת הבידורים, תלמוד גדול. אבל לעתיד-לבוא, בזמן ביאת המשיח, בגמר ושלימות עבודת הבידורים, הנה אז תתגלה גדול המעלה שבמעשה ויהיה מעשה גדול, בכחינת "סוף מעשה במחשבה תחילה".

לכן לעתיד-לבא המלך המשיח יהיה משבט יהודה דווקא ולא משבט יוסף.

(ספר-המאמרים תרצ"ט עמ' 191)

* * *

יהודה – מלשון הודאה וכיטול, מסמל אדם שהוא בכחינת "עובד ה' בגופו". פירוש: הוא עובד את בוראו על-ידי כיטול גופו וחומריותו; עבודת הבידורים שלו היא בדרך "התלבשות" במתברר – "העלאה" מלמטה למעלה.

יוסף – מסמל אדם שהוא בכחינת "עובד ה' בנשמתו", בחלק הנשמה שלמעלה מהתלבשות בגוף. פירוש: עבודתו היא בדבקות וייחוד באלוקות; עבודת הבידורים שלו היא בדרך של "גילוי אור" ו"המשכה" מלמעלה למטה, ולא בדרך התלבשות בדבר המתברר.

המשמעות הפנימית של הגשת "יהודה" אל "יוסף" היא – העלאת בחינת יהודה והתכללותו בכחינת יוסף. זאת אומרת שניצוצות הקדושה שנתבררו מלמטה למעלה בדרך "התלבשות" יעברו "בירור שני" מלמעלה למטה בדרך "גילוי אור".

הוא שכתוב במדרש (רבה) כאן – "אין לשון וייגש אלא לשון שלום":

בירור בדרך "התלבשות" מחייב מלחמה ומאבק עם המתברר. לעומת זאת, בירור בדרך של "גילוי אור" הוא באופן של שלום ומנוחה, כי בהתגלות אור אלוהי מתברר המתברר בדרך ממיאץ.

(המשך תרס"ו ע' תפח)

יהודה":

ה. על-פי זה יש לפרש העילוי דפרשת ויגש יוסף ויהודה הם בדוגמת המשכן ומקדש, לגבי הקריאה דחנוכה – "מעלין בקודש": צומח ודומם, "יוסף לשון תוספת וריבוי... הוא בקריאה דחנוכה מדובר אודות חנוכה עניין בחינת צומח... ויהודה הוא בחינת ארץ, המשכן, ואילו פרשת ויגש קשורה עם מלכות דאצילות, שהיא בחינת (ותעמוד) השלימות דבית-המקדש,

העילוי שיהיה בבית-המקדש דלעתיד-לבוא יהיה כזה

ש"יצדיק" את החורבן דבית ראשון ובית שני, ירידה

מבהילה – צורך עלייה מבהילה דבית שלישי!

הדומם דאצילות, ולכן יהודה לשון הודאה וכיטול, שהדומם יש בו בחינת הכיטול ביותר³⁷. ולכן, בזמן הזה, יוסף הוא למעלה מיהודה (צומח למעלה מדומם), ולכן "ויגש אליו יהודה", שיהודה ניגש ליוסף כדי לקבל השפעה כו', "אבל לעתיד לבוא יתעלה יהודה להיות למעלה מבחינת יוסף".

וכמודגש גם בהפסטה (סיום וחותם הקריאה) דפרשת ויגש – "קח לך עץ אחד וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל חבריו ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף עץ אפרים וכל בית ישראל חבריו וקרב אותם אחד (הראשון) אל אחד (השני) גו' הנה אני לוקח את עץ יוסף גו' ונתתי אותם עליו (למעלה ממנו) את עץ יהודה ועשיתים לעץ אחד גו' ועבדי דוד מלך עליהם"³⁸, עד "ודוד עבדי נשיא להם לעולם"³⁹.

כי תורה בפירושה (תורה שבעל-פה) ניתנה⁴⁰: "קורות בתינו ארזים גו'" (שהובא ונתבאר בהתחלת דרושי החסידות דפרשת ויגש). ובזה גופא (נוסף לכך שמעלת המקדש לגבי המשכן היא להיותו "מעין עולם הבא מה שיהיה באלף השביעי כשיהיה מנוחה לחי העולמים") – בית-המקדש דלעתיד לבוא, כי: כיוון שנמצאים בזמן הגלות לאחרי חורבן בית ראשון ובית שני, הרי, מובן וגם פשוט, שהמדובר אודות בית-המקדש דלעתיד⁴¹, כאשר "ודוד עבדי נשיא להם לעולם", שאו יבנה בית-המקדש השלישי, שהוא נעלה יותר מבית ראשון, וגם מבית שני.

[אף שנאמר בו "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון"⁴², דקאי על בית שני⁴³,

37 ויש לקשר עניין הכיטול דיהודה עם קרבנות הנשיאים בחנוכה המזבח והמשכן – כדאיתא במדרש (במדרב"ד פ"ג, ג. וראה אה"ת פרשתנו שמש"ב) "שפל רוח יתמך כבוד, זה יהודה שהשפיל עצמו לפני יוסף... אמר הקב"ה, יהודה, אתה השפעת עצמך מפני אחיך הקטן הימך, חייך כשיוקם המשכן ויבואו השבטים להקריב... אתה הוא שתקריב ראשון".

38 יחזקאל לז, טז-כד.

39 שם, כה. וראה בד"ה ועבדי דוד תרצ"ט (תש"ח), ועוד.

40 הקדמת הרמב"ם לס' היד.

41 שבינו יהיה (גם) דוגמת בית ראשון ושני – כמובן מפס"ד הרמב"ם (הל' ביהב"ח פ"א ה"ד) "בנין שבנה שלמה כבר מפורש במלכים, וכן בנין העתיד להבנות אע"פ שהוא כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומבואר, ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא בנוהו כבנין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל" (וראה גם הקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות בנוגע למסכת מדות. תירו"ט בפתיחה למס' מידות). וכן הוא בפנימיות העניינים – שכולל את העניינים דבית ראשון ובית שני (ראה חז"ג רכא, א).

42 חגי ב, ט.

43 ראה ב"ב ג, טע"א ואילך ובפרש"י.

שהיה גדול מבית ראשון בבנין, וגם בשנים (כי בית ראשון עמד ת"י שנים, ובית שני עמד ת"כ שנים⁴⁴), הרי יש אומרים דקאי על בית-המקדש דלעתיד לבוא⁴⁵].

עד לעילוי שבאין-ערוך לגמרי, שיהיה בו "להצדיק" את החורבן דבית ראשון ובית שני, ירידה מבהילה – צורך עלייה מבהילה (למעלייתא): כדי לבוא לתכלית העילוי דבית שלישי!

ונוסף לזה, המשך הכתוב "רהיטנו ברותים" קאי מלכתחילה על בית-המקדש דלעתיד-לבוא, כפירוש התרגום.

וכל זה מודגש יותר בהפטרה דפרשת ויגש, שהיא סיום וחזותם⁴⁶ ("הכל הולך אחר החיתום"⁴⁷) דפרשת ויגש – שבה מדובר אודות המעמד ומצב דלעתיד-לבוא, עד "ודוד עברי נשיא להם לעולם".

קטעים מהתנועות שבת-קודש פרשת ויגש היתשמיז; 'תורת מנחם – התוועדותי' התשמ"ז, חלק שני, עמ' 201-196

1. המורם מכל האמור לעיל:

44 להעיר ששניהם (בית ראשון שעמד ת"י שנים, ובית שני שעמד ת"כ שנים) מרומזים בעניין הדלקת המנורה ("בהעלותך את הנרות", סיום וחזותם הקריאה דחנוכה) – כי, בנוגע לשמן המנורה נאמר "כתיתי", רמז ת"י ת"כ שנים היה נוהג הדלקת המנורה" (בעה"ט ר"פ תצוה), ולמעלה מזה – דשלך (דה"ג) גדול משלהם, אינם בטלים לעולם, ביהמ"ק השלישי, בית נצחי (הקשור עם פ' ויגש).

45 ראה זח"א כחא.

46 ובפנימיות התורה, שבה מודגש יותר עניין האור והגילוי (כנ"ל בהערה 7) – הרי זה מודגש

מיד בתחילת הפרשה, "בפירושה", התחלת הדרושים דפ' ויגש.

47 ברכות יבא.

48 סוכה להב, ובכ"מ.

49 ברכות נגב, נזיר בסופה.

50 פרש"י בראשית א,ז – מב"ר פ"ד, ו.

51 בראשית א,כה. שם, לא. וראה חזקוני ורמב"ן עה"פ שם, לא.

52 ראה שעה"ה"א פ"ז (פבא), גדר ובה"י שם עולם נופל על בחי' מקום ובה"י זמן. ובלקו"ת (ברכה צחא): שהמקום והזמן שניהם הם גבראים בבחינה אחת.

הספרים השונים והקונטרסים, שעל-ידי זה מתעורר החשק אפילו אצל הרחוקים, לעת-עתה, מאנ"ש לראות הספר והקונטרס עצמו וכו'.

* נא למסור לחתנו הרה"ח ר' אברהם-חנוך ש"י גליצנשטיין שישלח, על-פי הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א, את חוברת 'פרשת חג הגאולה י"ט כסלו' שזה עתה יצאה-לאור, למר מ. ניומן... רחי לילינבלום 38 תל אביב (כ"ד בכסלו תשכ"א).

נא לשלוח...

כחלק מהפצת ספרי חב"ד והחדרתם לתודעה הכללית, הורה הרבי לא-פעם (לעיתים במכתבי המזכירות) להרה"ח ר' אברהם פאריז לשגר או לתת ספרים לאישים שונים. להלן שורת דוגמאות מתוך 'אחד היה אברהם':

* הננו בזה לבקשו שיואל נא להמציא שורת הספרים 'שדי חמד' להרה"ג כ"י יוסף ש"י דינקליס מירושלים ת"ו (ת.ד. 5081) ושזהו על-פי הוראה מכאן. (כ"ג בסיוון תשי"ח).

* כשיפנה לכת"ר הרב יודא אבידע ש"י, גר ברחוב המלך גורג' 41, ירושלים, ויבקשו מהשיחות הנדפסות (ליקוטי-דיבורים וכדומה), נא לתת לו טופס אחד מכל מה שיבקש מהני"ל, חיים, ולהודיענו מזה (ב' בכסלו תשכ"א).

* עם ביקורו של הד"ר זרח ש"י ווארהאפטיק כאן והשיחה איתו, הבטיחו לו שישלחו טופס אחד מכל אשר הוצאנו לאור (בין בלה"ק בין באנגלית וכו')... לסדר שישלחו טופס אחד בשביל הספרייה התורנית המרכזית, על כתובת משרד הדתות, בירושלים ת"ו... (כ"ג בטבת תשי"ז).

* הננו לבקשו שיואל נא להמציא להרב קלמן ש"י כהנא... הספרים: תורה-אור, ספר המאמרים... ספר השיחות וקובץ 'היום יום', ושזהו על-פי הוראה מכאן (י"ד באלול תשי"ז).

* הננו בזה לבקשו שיואל נא להמציא לרי זלמן אסיסקביץ טופס אחד מספר התניא וטופס אחד מהליקוטי-תורה (כ"ז בשבט תשח"ו).

* בהתאם להוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א, נא לשלוח ספר תניא, ותורת החסידות למר דוד ש"י קדוש... מרכז לשקום עורים 'מגדל אורי' קריית-חיים חיפה (כ"ד בכסלו תשכ"א).

* בבקשה לשלוח בהקדם למר זלמן ש"י זרח טופס אחד מהספר 'שער היחוד ושער האמונה' לאדמו"ר האמצעי, ולהודיעו שעושים אתם זאת על-פי בקשתנו (כ"א במנחם-אב תשכ"א).

מודעה אחת בשנה!

בתחילת חודש אדר א' תשל"ג כתב הרבי פתק חריף אודות עסקנות חב"ד בארץ-הקודש וקבל על כך כי אין "מי שירפיס על-כל-פנים פעם אחת בשנה מודעה אחת במכתבי-עת שיש ספרי חב"ד שנרפסו ואפשר לקנותם"...

לא היתה זו הפעם הראשונה בה התבטא הרבי בנושא זה בהריפות. בהזדמנות אחרת (כשנת תש"ל) כתב הרבי:

כמה וכמה מכתבים מארץ-הקודש ת"ו נתקבלו לכאן שואלים איפוא אפשר לקנות תניא בארץ-הקודש ת"ו – עד כדי כך אין איש מעונין שם לעשות מה שהוא ביה וכיוצא-בזה.

והרבי המשיך:

הספרים דדא"ח במחן – מונחים כאבן שאין לה הופכין (אם עדיין נמצאים שם)...

וגם לגבי הפצת ספרי קה"ת בניו-יורק, תביעותיו של הרבי היו חד-משמעיות ולעיתים אף חריפות. הנה, לדוגמה, פתק של הרבי להרה"ח ר' שניאור-זלמן גוראריה (ע"ה) בסוף מנחם-אב תשל"ב:

להעיר:

– חלק חשוב מהנדפסים (1 מונח במחסן, 2) נשלח לכתובת (שכנראה נלקחו מספר הטלפונים וכו') ובמלא מובנות התוצאות וכו'.

מאורע שלמעלה מדרך הטבע שהיה יכול להיות עניין של גאולה...

מדוע בזמננו מוכרח העניין בהפצת המעיינות יותר מבדורות קודמים?

ידוע ביאור רבינו הזקן על התגלות תורת החסידות בזמנו – שזהו כמשל בן מלך החולה, וגילו שאי-אפשר לרפאותו אלא על-ידי זה שישחקו את האבן הטובה שבכתר אביו המלך, שבלעדה עלול להתבטל כל ערכו של הכתר, ויערכו במים, וישקו את בן המלך – הנה לכתחילה אין המלך נותן זאת, וגם כאשר באים אל המלך ואומרים לו שהחולי התגבר, עדיין מהסס המלך לסכן את כתר המלוכה, ומחפש אולי ימצאו רפאות אחרות; אך כאשר אומרים למלך שהחולי התגבר עד כדי כך שגם אם ישחקו את האבן הטובה... ויערכו במים וישפכו, הנה מצד תוקף החולי ייתכן שהמים לא יגיעו... אל בנו... – הנה אז אומר המלך... שדווקא בשביל בן כזה, יש להוציא את האבן הטובה מהכתר... לשחק ולערכה במים ("פאנאנדר-וואסערן") ולשפוך על בנו... פן ואולי יתכנס טיפה אחת... לתוך פיו של בנו, וירפא מחליו.

והרי הרברים קל וחומר:

אם בזמן הבעש"ט הוצרך להיות הגילוי דרוין-דרוין... ואם הוצרכו לזה בדורו של רבינו הזקן... כאשר תורת החסידות באה בהבנה והשגה יותר, והיינו, שנמשכה למטה יותר עד שגם השכל של הגוף ונפש הבהמית יוכל להביין זאת, שאז היה הרי דור דעה בערך לדורנו זה, ומובן בפשיטות שאז היתה נתינת הרוין-דרוין באופן שהיו פיות פתוחים אצל ראשי אלפי ישראל... ובמילא פתחו גם את כלי-הקיבול אצל כל ישראל,

על-אחת-כמה-וכמה בדורנו, דור יתום... שאז נותנים את מעיינות הבעש"ט באופן המובן יותר, ובאופן גשמי יותר, עד שאפילו תינוקות יוכלו לבוא ולהגיע אל המעיינות (כדאיתא בזוהר),

ובטוחים, וישנה הברכה ונתינת-כוח של רבותינו... נשיאינו... שאפילו אם בתחילת שתיית הרוין-דרוין נשארים השפתיים קמוצות ונשפך מסביב ("עס גיסט זיך ארום און ארום")...

– ונמצא שלפי שעה... ביטלו את כתר המלך... ושחקו את האבן הטובה... והלבישו זאת באותיות כאלו שאפילו תינוק... בשכלו המגושם... יוכל גם הוא לקבל זאת, כיון שנעשה בדרגה שלו ובערך שלו, והרי מובן עוצם הירידה, שהאבן טובה שבה תלוי היקף והיופי של כתר המלך וכל עניין הכתרת המלך, יהי' ממנה מין משקה בערכו של תינוק קטן לגמרי שאין לו שייכות כלל לשתייה –

מכל-מקום, ישנה ההבטחה שסוף-כל-סוף יפעל הדבר ("עס וועט דערנעמען")...

(מהתועדות י"ט בכסלו ה'תש"כ – בלתי מוגה)

מניעות ועיכובים

שכתבתי על-דבר הפצה, מצטער הנני כי כנראה אינה במידה המתאימה כלל וכלל". הרבי מציע:

אפשר כדאי היה לעשות מכירה בתנאים נוחים למשך זמן, היינו מין ראספראדאזשא [=מכירה כללית בהנחה], כי מה תועלת שיהיו הספרים מונחים ונמכרים בכמות פחותה יותר.

אף כי הרבי גם מדגיש שאין להוריד את המחיר יותר מדי וזאת כדי שלא לפגוע בערך הספרים – "יש להיזהר שלא יטעו לומר אשר שווים של הספרים הוא זה".

הפצה דרך חנויות הספרים

כבר נזכר לעיל שמו של הרה"ח ר' זושא ווילימובסקי, שהיה אחד האנשים שעסקו בפועל באופן עקבי בהפצת ספרי קה"ת. [והרבי בעצמו העיד עליו באיגרת מ"ז בסיוון תש"כ ('הפרטיון' עמ' 93) ועל "פעולותיו בקודש, הפצת המעיינות, הפצת הספרים וכו'", נוסף על "פעילות... בענייני הכפר בשטחים שונים שעשה בזה בזירוז ובמרץ והרי גם ראו תועלת ופירות בזה"].

בי"ט באדר תשט"ו (שם עמ' 83) כותב לו הרבי:

נהייתי לקרות במכתבו שניכרת הזוהר בהפצת הספרים. ויהי-רצון שתהיה הזוהר ממשית, ועל-כל-פנים מעין ובמקצת מן האפשרי ומוכרח לפי דרישת השעה, וההצלחה הניתנת מלמעלה, והשם-יתברך יזכה להיות הוא הצינור ושליח בזה.

עוד לפני כן כתב לו הרבי בא' בטבת של אותה שנה (שם):

ולפלא שאינו מזכיר על-דבר מכירה למוכרי ספרים, שמלבד הפרסום הנעשה על-ידי זה שהספרים נמצאים בכמה וכמה מקומות, הנה גם בהנוגע להפצה מובן, אשר כל המחפש ספר פונה למוכר ספרים, ובמילא מתגדלת על-ידי זה אפשריות ההפצה.

ובהמשך המכתב, מציע הרבי:

כן צריך להשתדל – מכמה טעמים – שהעיתונים ידפיסו ביקורת בעין טובה על-דבר

בי"א באדר ב' תשי"ד (שם עמ' 230) מתייחס הרבי להצעה לפתיחת חנות מיוחדת בתל-אביב:

אין נראה לי להרבות בהוצאות, ותמיהה מפני מה אי-אפשר שיהיו בחנות דעתה, ובפרט שהיא בתל-אביב וכבר נתפרסמה.

בפועל, נערמו קשיים רבים על הבאת ספרי קה"ת מארה"ב לארץ, ובקשה מיוחדת לקבלת רשיון לכך נפסלה. הנימוק לדחייה: "כי ספרי קה"ת מתחרים עם הספרים הנדפסים בארץ-הקודש ת"ו". הרבי אינו מוותר ומורה להגיש בקשה חדשה. לגבי טענת התחרות כותב הרבי: "ומובן אשר אין לזה שחר, כי זהו היפך המציאות" (כמתואר באיגרת מ"א באייר תשי"ד – שם, עמ' 230).

בקרוב יבוא הזמן...

כשהגיעו סוף-סוף הספרים מתחדשת תביעת הרבי והפעם: הפצת ספרים והתעסקות בכך כדבעי!

הרבי (באיגרת מא' בתמוז תשי"ד – שם, עמ' 232) מצטט לכך פתגם הרבי הקודם:

ומזמן לזמן, הנני נזכר על פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, שבקרוב יבוא הזמן, ימים שאין בהם חפץ שהם ימות המשיח, און מען וועט זיך חאפען פארן קאפ, [ויתפסו את הראש] שזה עתה היה זמן שהיו יכולים לפעול כהנה וכהנה און מען האט דאס דרוכגעלאזען אזא זמן [=ונתנו להזדמנות זו לחלוף].

"מעט ביותר וביותר"

ככ"ה במרחשוון תשט"ו (שם עמ' 234-233) שוב מאחל הרבי: "ויהי-רצון אשר מאבן ולהבא יחול שינוי גם בזה", כיוון שלדעת הרבי "כמות הספרים שהפיצו – הוא מעט ביותר וביותר".

הרבי ממשך להביע צערו (במכתב מ"ד כסלו תשט"ו – שם עמ' 234) כי "למרות מה

ה"כובד ראש" לפני התפילה הוא תנאי!

חייבים ללמוד חסידות לפני התפילה

בנוגע לאריכות הלשון בדברי המשנה "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש" (דלכאורה הווי ליה למימר בקיצור: "עומדין להתפלל מתוך כבוד ראש") – שאין זה רק לכתחילה, אלא גם בדעיבד הרי זה מעכב.

כלומר: עניין התפילה שחיובה בכל יום [לדעת הרמב"ם – מן התורה, ולדעת כמה ראשונים – מדרבנן, ומכל-מקום, הרי "חמורין דברי סופרים יותר מדברי תורה"], ולא רק פעם אחת ביום, אלא שלוש פעמים בימות החול, ועוד יותר בשבתות וימים טובים, ועד ליום-הכיפורים שהוא יום שנתחייב בחמש תפילות – הנה לא רק לכתחילה צריך להיות "כובד ראש", ואם לא, אינו מהדר במצוות, אלא משמעות הלשון "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש" היא, שזהו עניין שמעכב בדעיבד.

והיינו, שבנוגע לכל תפילה שבכל יום ויום צריכה להיות הקדמת העניין ד"כבוד ראש" – שפירושו "הכנעה ושפלות", והעצה לזה היא – כפי שפוסק הרמ"א בשולחן-ערוך שצריך להתבונן "מרוממות האל-יתברך ובשפלות האדם", ומוכח, שאין זה עניין שיכול להעשות "בפיהם ובלשונם... ולבם לא נכון עמו", אלא צריך להיות לימוד והתבוננות באופן שעל-ידי זה תהיה התוצאה ד"כבוד ראש", "הכנעה ושפלות", וכאמור, שאין זה רק עניין של לכתחילה, הידור ושבח מצווה, אלא לעיכובא.

והביאור בזה: כאשר אומרים לאדם "דע לפני מי אתה עומד", אזי מתבטלת לגמרי האפשרות שהאדם יוכל לעמוד בתפילה לפני מי שאמר והיה העולם ולבקש את צרכיו, שהרי זהו עניין שבאין ערוך לגמרי!

ובלשון הכתוב: "אם חטאת מה תפעול בו ורכו פשעך מה תעשה לו אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקח", ואם-כן, למאי נפקא-מינה אם הוא מתפלל ומבקש אם לאו, אם יש בידו תורה ומצוות אם לאו – בה בשעה ש"מה מידך יקח"??

ונמצא, שהמושכל הראשון הוא – "אין עומדין להתפלל"; וכדי לשלול את העניין ד"אין עומדין להתפלל", שהאדם יוכל לעמוד בתפילה לפני המקום ולבקש צרכיו, שזה גופא מורה על השייכות בין האדם המתפלל עם זה שממנו מבקש את צרכיו – הנה על זה אומרת המשנה "אלא מתוך כבוד ראש"...

וביטול זה – הכנעה ושפלות – הוא ה"כלי" שפועל את האפשריות שהאדם יוכל לעמוד בתפילה ולהתקשר עם הקב"ה, והיינו, לפי שכן הוא רצון הבורא, וכמו שכתוב "מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח".

ועל-פי זה מובן הטעם שהעניין ד"כבוד ראש" קודם התפילה אינו רק הידור מצווה, אלא זהו תנאי שמעכב את קיום המצווה, שאי-אפשר בלאו הכי – "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש"... וזהו הטעם שהנהיגו שחייבים ללמוד קודם התפילה עניין שמביא לידי התבוננות בגדולת הוי' – שאין זה לימוד נוסף במשך היום, אלא לימוד שהוא תנאי המעכב שלולי זאת לא יכול להיות עניין התפילה.

(מהתוועדות י"ט בכסלו ה'תשי"ט – בלתי מוגה)

הפצת ספרי חב"ד

נושא ההוצאה-לאור תפס מקום נכבד ביותר אצל הרבי, שעסק בכך עוד בימי חותנו, הרבי הקודם * הרבי ראה בכך דרך יעילה להפצת מעיינות חסידות חב"ד ופעל בכל דרך אפשרית להדפיס ולהפיץ כמה שיותר ספרי חב"ד □ על-ידי זה מוסיף אור בנפשות של כמה וכמה מישראל וחלקם בעולם □ בבואנו מיום ה' בטבת, חג הניצחון של הספרים

מאת הרב מרדכי-מנשה לאופר

כאלו שזהו דרישת השעה, שעל-ידי זה היה מוסיף אור בנפשות של כמה וכמה מישראל וחלקם בעולם, שבוודאי היה בורא עולם ומנהיגו נותן שכרו בהוספת אור כמה פעמים ככה בחלקו הוא" – זו אחת משלל ההתבטאויות של הרבי להרה"ח ר' אברהם פאריז (ו' בתשרי תשי"ז – 'אחד היה אברהם' עמ' 249).

"מצערני במאוד מאוד"

בכ"ה בסיוון תשי"ג כותב הרבי להרה"ח ר' אברהם פאריז (שם עמ' 226): "לפלא גדול שכיוון שבטח ביאר הרבא"ג [=הרב בנימין אליהו גורודצקי] ש"י אודות הזריזות הנחוצה ביותר בעניין הבאת משלוח ספרי קה"ת מכאן בהקדם, ובכל זאת לא יצא הדבר לפועל עד עתה".

ושוב מוסיף בו' במנחם-אב של אותה שנה להג"ל (שם עמ' 227):

מצערני במאוד מאוד – וכמו שכתבתי כמה פעמים – עניין העיכוב בשילוח ספרי הוצאת קה"ת לארץ-הקודש ת"ו, ובפרט שחודשי אלול ותשרי ממשמשים ובאים וצריך היה לסדר שעד אז כבר יהיו הספרים ובפרט ספרי החסידות, ושיוכלו להפיצם במקח הזול.

כשנתמנה הרבי לעורך הראשי של מערכת אוצר החסידים וקה"ת (בחיים-חיותו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ) והחל לטפל בהוצאתם לאור עולם של כתבי רבותינו נשיאינו ותלמידיהם, שברפוס ושבתב – דרוש היה טיפול רציני בעריכה, בהדפסה, בהשגת משאבים, וכמוכח שכל אלו הוטלו עליו. אך לא רק אלו. מסתבר שהרבי נטל על עצמו גם את כל העיסוק הטכני סביב זה – הכנה ומסירה לדפוס, ארגון משלוחי הספרים, הפצתם וזירוז אחרים בהפצתם. הדבר השתנה לאחר קבלת הנשיאות, כאשר הרבי המשיך לטפל בעיקר בעריכה (או גם הצטרפו כמה אברכים אשר סייעו למלאכה בעוד הרבי עומד על גביהם). רשימתנו זו עוסקת בעיקר בכל הנוגע להתעסקות הרבי בספרי קה"ת והפצתם.

כל יום שעובר, אבדה שאינה חוזרת

"וכל יום שעובר היא אבדה שאינה חוזרת, ובפרט בעניין הפצת ספרי חסידות חב"ד... – כותב הרבי (ח' באדר תשט"ז – 'הפרטיזן' עמ' 85) להרה"ח ר' זושא וילימובסקי, אשר הרבה להפיץ ספרי חסידות בכל מקום, כולל בהיכלי ישיבות מכל החוגים.

"אם היה מתבונן שיטודר, ודווקא בפרד מפורד, עניין הפצת ספרי חסידות, עניינים